

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Esther Svensson

Fastställande av föräldraskap

*En analys av identifierade intressen i förarbeten från 1900-talet
till idag*

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Ellika Sevelin

Termin: HT 2022

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förkortningar	6
1 Inledning	7
<i>1.1 Syfte och frågeställningar</i>	8
<i>1.2 Avgränsningar</i>	8
<i>1.3 Metod och material</i>	9
<i>1.4 Terminologi</i>	10
<i>1.5 Disposition</i>	10
2 Fadernskapet	11
<i>2.1 Innan 1900-talet</i>	12
<i>2.2 Första halvan av 1900-talet</i>	12
2.2.1 1917 års barnlagar	12
2.2.2 Föräldrabalkens tillkomst	13
<i>2.3 Andra halvan av 1900-talet</i>	14
<i>2.4 2000-talet</i>	15
3 Moderskapet	17
<i>3.1 Föräldraskapspresumtionen</i>	18
4 Barnkonventionen	19
5 Intressen	20
<i>5.1 Barnets intresse</i>	20
5.1.1 Familjetillhörighet	20
5.1.2 Kännedom om ursprung	21

5.1.3 Rättsligt ansvar	22
5.2 Förälderns intresse	23
5.3 Samhällets intresse	24
5.4 Talerätt	24
6 Analys	27
6.1 Identifierade intressen och hur de tillgodoses	27
6.2 Vilket intresse får företräde vid intresseavvägningar?	30
7 Slutsats	33
Källförteckning	34

Summary

This essay discusses the evolution of the laws determining legal parenthood in Sweden to gain a deeper understanding of how different interests causes changes within the law and how the interest interact with each other. This has been done by analyzing the legislative history and the preparatory work from the 20th century to today.

Legal paternity has been regulated by law since 1917 and can be established through various means such as the presumption of paternity, voluntary acknowledgement and by court decision. In the case of assisted reproduction, paternity is based on a consent to the treatment. The child has always had the right to litigate. Until 1976, the presumed father had a time-limited right to litigate in the event of revocation of paternity. However, this changed in connection with children in and out of wedlock receiving the same legal rights.

Until 2003, there were no explicit legal rules regarding legal motherhood. However, when egg donation became legal the mother was defined as the one who birthed the child. Furthermore, allowance of assisted reproduction in same-sex couples has resulted in a presumption of parenthood like the presumption of paternity.

The interests of the child, the parent, and society have been identified in the preparatory work and the child's interests have always had a prominent role in the legislative work. This may be due to Sweden's incorporation of the Convention on the Rights of the Child. However, the parent's interest in genetic and legal parenthood being the same has led to an unlimited right for the parent to litigate when revoking parenthood. In conclusion the value of different interests when determining legal parentage have changed over time. The prioritizing of the interest depends on what the legislator at the time considered to be in the best interest of the child.

Sammanfattning

Uppsatsen är en textanalys av svenska förarbeten för fastställande av föräldraskap från 1900-talet till idag. Detta för att identifiera centrala intressen och få en fördjupad förståelse för hur olika intressen tillgodoses i dagens gällande rätt.

Fastställande av faderskap lagreglerades först genom 1917 års barnlagar och sedan dess har faderskap kunnat fastställas genom faderskapspresumtionen, faderskapsbekräftelse samt genom dom. Fadern ansågs då vara antingen den som är gift med kvinnan som föder barnet, bekräftar faderskapet eller anses mest troligen vara genetisk far till barnet. Vid assisterad befruktning grundar sig faderskapet på ett samtycke till behandlingen. Barnet har alltid haft talerätt både vid fastställande och hävande genom dom. Den presumerade mannen hade fram till år 1976 en tidsbegränsad talerätt vid hävande av faderskap. Förändringen skedde i samband med att barn inom och utom äktenskap fick samma rättigheter.

Modern anses vara den som föder barnet och fram till år 2003 fanns inga uttryckliga lagregler. Förändringen kom i samband med att äggdonation tilläts. Diskussionen kring likabehandling för samkönade gifta par har resulterat i en föräldraskapspresumtion, vilket motsvarar faderskapspresumtionen.

Barnets, föräldrarnas och samhällets intressen har identifierats i förarbetena och hur barnet och föräldrarnas intressen förhåller sig till varandra kan främst ses i deras talerätt. Barnets intressen har dock alltid haft en framstående roll vid intresseavvägningarna. En förklaring kan vara Sveriges inkorporering av barnkonventionen. Dock har föräldrarnas intresse av att genetisk och rättsligt föräldraskap ska överensstämma setts som ett självständigt intresse och därmed har föräldern fått obegränsad talerätt vid hävande av föräldraskap. Avslutningsvis har intressenas betydelse varit beroende av vad som ansetts vara det bästa för barnet.

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Bet.	Betänkande
Ds	Departementsserien
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalken (1949:381)
GenL	Lag (2006:351) om genetisk integritet
LB III	Lagberedningens förslag till barn utom äktenskap m.m 1915
LU	Lagutskottet
Mot.	Motion
Prop.	Proposition
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Att fadern är den som är gift med modern som föder barnet har sedan romersk rätt varit en självklarhet. Det var dock först i början av 1900-talet som förhållandet mellan föräldrar och barn fick en omfattande rättslig reglering. Lagstiftningsarbetet ledde till att de gamla romerska reglerna fick en egen rättslig presumtion; faderskapspresumtion, som än idag finns kvar i 1 kap. 1 § föräldrabalken (FB).

Från 1900-talet har förändringar skett för fastställande av föräldraskap och år 2022 tillkom det en föräldraskapspresumtion i 1 kap. 9 § FB som innebär att den kvinnan som är gift med den kvinnan som föder barnet ska anses som barnets förälder.

Perioden mellan de två presumtionerna har varit fylld med förändringar kring hur föräldraskapet fastställts genom presumtion, bekräftelse och dom. De medicinska möjligheterna till att skaffa barn genom assisterad befruktning samt att kunna undersöka det genetiska släktskapet har framtvingat flera lagändringar. Utformningen av lagarna har motiverats utifrån en mängd olika intressen, men främst utifrån barnets, föräldrarnas och samhällets.

Lagen ska utgå från folkets vilja och representera de intressen som finns i samhället för olika parter. Möjligheten att kunna fastställas som rättslig förälder är något som berör oss alla, oavsett om det handlar om att bli fastställd som förälder eller att ens egna föräldrar har blivit rättsligt fastställda. För att förstå varför vi har den lagstiftningen vi har idag är det därför viktigt att identifiera de intressen som ligger bakom rättsutvecklingen och hur de intressena tillgodoses idag. Lagen kan dock omöjligt tillgodose alla intressen samtidigt. Intresseavvägningar har därav behövt göras. Frågan som undersöks i denna uppsats är därmed hur identifierade intressen i lagstiftningsarbetet påverkat lagstiftningen om fastställande av föräldraskap.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka rättsutvecklingen för fastställande av en förälder och vilka intressen som lagstiftningen har beaktat under främst 1900-talet till idag i lagstiftningsarbetet. Vidare är syftet att analysera vilka intressen som får företräde vid intresseavvägningar enligt förarbetena. Detta för att få en djupare förståelse för de aktuella rättsreglerna och dess syfte. För att uppnå syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar utredas:

- Vilka intressen kan identifieras i det svenska lagstiftningsarbetet för fastställandet av en förälder?
- Vilka intressen får företräde vid intresseavvägningar gällande fastställande av en förälder?

1.2 Avgränsningar

Uppsatsen omfattar inte adoption, surrogatmoderskap eller regler kring föräldraskap vid ändrad könstillhörighet med anledning av uppsatsens begränsade omfång. Vidare kan uppsatsens syfte uppfyllas utan att ämnena berörs.

Uppsatsen fördjupar sig inte i Europakonventionen. Bestämmelserna har en viss påverkan på den svenska lagstiftningen, men uppsatsen frågeställning är främst beroende av svenska förarbeten och på grund av uppsatsens begränsade omfång har avgränsningen behövt göras. Uppsatsen fokuserar inte på att definiera vad barnets bästa är, utan endast nämna barnkonventionen i den mån det behövs för att besvara frågeställningen. Detta främst på grund av uppsatsens begränsade omfång.

Rättigheter och skyldigheter knutna till statusen som rättslig förälder, som vårdnad och underhållsskyldighet, kommer inte beröras mer än det är nödvändigt för uppsatsens syfte och frågeställningar.

1.3 Metod och material

I uppsatsen har en rättshistorisk metod, med inslag av ett rättssociologiskt perspektiv, tillämpats. Detta genom att göra en textanalys av svenska förarbeten och lagtext från 1900-talets början för att identifiera de centrala intressena. Vid särskiljning av intressen har professor Anna Singers litteratur varit en vägledning då hon anser vara en av de främsta inom ämnet. Litteraturen har använts för att kunna dra egna slutsatser kring hur intressen kan identifieras och tillgodoses enligt gällande rätt. För att definiera och förstå intresseavvägningarna i lagstiftningsarbetet har ett historiskt perspektiv tillämpats.

Den rättshistoriska metoden avser att ge förståelse för en rättsregels historia genom att utreda förändringar i lagstiftningen och identifiera externa faktorer som påverkat rättsutvecklingen.¹ Denna metod valdes för att undersöka och få förståelse för hur reglerna om fastställande av en förälder har förändrats, särskilt med hänsyn till vilka intressen som lagstiftaren har beaktat. Den rättshistoriska metoden har även ett rättssociologiskt inslag eftersom det används för att belysa hur samhällliga intressen uppmärksammas och påverkat lagstiftningen. Rättssociologi avser förhållandet mellan rätt och samhälle och belyser hur samhällliga förändringar influerar rätten.²

Material som har använts är främst lagtext och förarbeten eftersom det har utgjort grunden för den rättshistoriska utvecklingen. Det är i förarbeten som man kan se hur lagstiftaren motiverar sitt förslag och därmed vilka intressen som påverkat. Därutöver används litteratur för en fördjupad förståelse. Litteraturen är av det äldre slaget, vilket beror på två skäl. Dels att frågeställningen inte kräver nyare text för att förstå rättsutvecklingen, dels på grund av bristen av nyare litteratur som berör den senaste lagändringen.

¹ Musson och Stebbings (2012) s. 1 f.

² Hydén (2018) s. 209.

1.4 Terminologi

I uppsatsen nämns fyra olika definitioner av begreppet förälder. Oftast sammanfaller de olika aspekterna av föräldraskapet som definieras. *Biologisk förälder* är den som varit gravid och föder barnet. Detta innebär att endast en förälder kan anses vara en biologisk förälder. Den *genetiska föräldern* ger upphov till ägg eller spermie. En *social förälder* har det sociala ansvaret över barnet och har ett långsiktigt ansvar över barnets personliga förhållanden. En *rättslig förälder* fastställs enligt föräldraskapets lagstiftning och är den föräldern som får rättsföljder av föräldraskapet.³

1.5 Disposition

I uppsatsens andra och tredje kapitel beskrivs hur det rättsliga fader- respektive moderskapet har fastställts från främst 1900-talet till idag. Det fjärde kapitlet förklarar kortfattat innehållet i barnkonventionens relevanta artiklar för uppsatsen. Det femte kapitlet presenterar de mest betydande intressena som uppmärksammas i förarbeten och svensk lagtext under 1900-talet och 2000-talet. Det sjätte kapitlet analyserar dels vilka intressen som beaktats i lagstiftningsarbetet, dels hur dessa intressen förhåller sig till varandra vid intresseavvägningar. Analysens syfte är att besvara de frågeställningar som uppsatsens inledande kapitel har ställt. I det avslutande kapitlet presenteras de slutsatser som kunnat dras efter analysen.

³ Mägi & Zimmerman (2015) s. 147 ff.

2 Faderskapet

Följande kapitel inleder med att klargöra gällande rätt för att sedan gå igenom den rättshistoriska utvecklingen.

Det finns tre sätt att fastställa rättsligt faderskap. Det första är genom faderskapspresumtionen, det andra är genom faderskapsbekräftelse och det tredje genom dom.⁴ Reglerna om fastställande av fader finns i kap. 1–3 FB. Faderskapspresumtionen återfinns i 1 kap. 1 § och innebär att om modern är gift med en man vid barnets födelse ska den mannen anses var barnets far. Vid hävande av faderskapspresumtionen har den äkta mannen och barnet talerätt enligt 3 kap. 1–2 §§. Ifall barnet är omyndigt kan förmyndare eller god man föra barnets talan enligt 3 kap. 4 §.

Om faderskapspresumtionen inte är aktuell eller har hävts, fastställs det rättsliga faderskapet genom bekräftelse eller dom enligt 1 kap. 3 §. Socialnämnden har ett speciellt ansvar att se över att faderskapet blir fastställt enligt 2 kap. 1 §. I första hand ska det ges tillfälle att bekräfta faderskapet av mannen som enligt socialnämndens utredning antas som fader enligt 2 kap. 5 §. Bekräftelsen kan hävas genom 1 kap. 4 § ifall mannen inte kan anses som fader.

Faderskapet kan också fastställas genom dom. Detta sker när socialnämndens utredning inte kan fastställa en far till barnet, när den utpekade fadern inte vill bekräfta faderskapet, eller när modern inte godkänner bekräftelsen av faderskapet.⁵ Endast barnet har talerätt vid fastställande av faderskap genom dom enligt 3 kap. 5 §. Ifall barnet är omyndigt kan socialnämnden och vårdnadshavaren, oftast modern, föra barnets talan. Rätten ska enligt 1 kap. 5 § fastställa faderskapet för den man som är genetisk fader.

⁴ Saldeen (2013) s. 60.

⁵ Mägi och Zimmerman (2015) 177 f.

2.1 Innan 1900-talet

Historiskt sett har frågan om ett barn fötts inom eller utom ett äktenskap varit viktigare än frågan om fastställande av faderskap. Detta då det fanns rättsliga skillnader mellan ifall ett barn hade “äkta börd” (inom äktenskap) respektive “oäkta börd” (utom äktenskap). Den princip som tillämpades i samhället kom från de romerska pater est-reglerna. Reglerna fastställde att modern är den som föder ett barn och fadern är hennes äkta make.⁶

2.2 Första halvan av 1900-talet

Under 1900-talet skedde en stor civilrättslig kodifikation och år 1917 uttryckes faderskapspresumtion för första gången civilrättsligt. Barnets rättsliga ställning kom att ställas i fokus och en helt ny balk, föräldrabalken, trädde ikraft år 1950.⁷

2.2.1 1917 års barnlagar

År 1909 tillsattes en lagberedning att omarbete dåvarande giftermålsbalken samt delar av ärvdabalken. Lagberedningen föreslog år 1915 två lagar som rörde fastställande av faderskap. Resultatet av förslaget var de så kallade 1917 års barnlagar, vilket bestod av *Lag om barn utom äktenskap* och *Lag om äktenskaplig börd*.⁸ Faderskapspresumtionen kom till uttryck i 1 § i lagen om äktenskaplig börd och innebar att barn hade äktenskaplig börd om det föddes under ett äktenskap eller var “avlat” under ett äktenskap innan dess upplösning. Att ett barn hade “äktenskaplig börd” innebar att barnets fader var den som var gift eller hade varit gift med kvinnan som födde barnet. Genom faderskapspresumtionen blev pater est-reglerna lagfästa.⁹

Lagberedningen ansåg att det inte var möjligt att ställa upp en liknande presumtionsregel gällande barn födda utom äktenskap då det ansågs finnas större

⁶ Singer (2000) s. 125.

⁷ Rskr. 1949:325.

⁸ LB III s. 3 ff.

⁹ Singer (2000) s. 127.

svårigheter att veta vem fadern var. För barn födda utom äktenskap gällde i stället *Lag om barn utom äktenskap*, vilket byggde på ett fastställande av faderskap genom ett erkännande från fadern.¹⁰ Fadern skulle betraktas som den som hade haft samlag med modern under konceptionstiden. Detta gällde endast om det var uppenbart att barnet inte hade kommit till under samlaget, vilket med dåvarande teknik var svårt att bevisa.¹¹

1917 års barnlagar gav begränsade möjligheter att häva faderskapspresumtionen. Fadern och barnet hade talerätt, men faderns talerätt var tidsbegränsad till sex månader från hans vetskap om barnets födelse. För att häva presumtionen krävdes att mannen visade att han inte kunde vara barnets genetiska fader. Omständigheten att modern haft samlag med en annan man under konceptionstiden gavs inte större betydelse då den i sig inte visade att den presumerade mannen inte var genetisk far till barnet. Om maken efter barnets födelse erkänt sitt faderskap, trots att han visste att modern hade haft samlag med en annan man under konceptionstiden, förlorade maken sin talerätt direkt.¹²

Sammanfattningsvis hade reglerna i 1917 års barnlagar som syfte att faderskap skulle fastställas för alla barn. Utgångspunkten var genetiskt faderskap, men en rättslig fader som inte var genetisk fader var bättre än att ingen rättslig fader fastställdes.¹³

2.2.2 Föräldrabalkens tillkomst

År 1941 tillsattes sakkunniga att se över behovet av en ny balk, vilket resulterade i föräldrabalkens ikraftträdande år 1950.¹⁴ Faderskapspresumtionen beskrevs i 1 kap. 1 § FB och regler för fastställande och hävande av faderskap i kap. 2–3. Bestämmelserna innebar ingen större ändring för fastställande av

¹⁰ LB III s. 46 och s. 131.

¹¹ Ibid s. 154 ff.

¹² Ibid s. 198 ff.

¹³ Singer (2000) s. 128.

¹⁴ SOU 1946:49 s. 60 och rskr. 1949:325.

faderskap som fanns i 1917 års barnlagar. Tiden förlängdes dock för den presumerade faderns talerätt för hävande av faderskapspresumtion från sex månader till tre år.¹⁵

2.3 Andra halvan av 1900-talet

År 1969 kom nya förändringar för faderskapsreglerna. I samband med reformen fick alla barn lika rättsverkningar gentemot fadern och därmed lika arvsrätt.¹⁶ Ett av syftena med 1969 års reform var att det rättsliga och genetiska faderskapet i större utsträckning skulle sammanfalla. Reformen resulterade i att det inte längre var tillräckligt med att käranden styrkt samlag, utan det krävdes att faderskapet med hänsyn till samtliga omständigheter var sannolikt.¹⁷

Utredningen ansåg även att det behövdes en viss prövning av ifall mannens erkännande av faderskapet överensstämde med det genetiska faderskapet.¹⁸ Det var först den kommunala barnavårdsmannen som fick uppdraget, men år 1981 överlämnades det till socialnämnden. Uppdraget innebar att undersöka faderskapet genom en utredning där mannen gavs tillfälle att bekräfta faderskapet. Bekräftelsen skulle sedan barnavårdsmannen och modern godkänna. Deras huvudsakliga mål var att det rättsliga faderskapet överensstämde med det genetiska faderskapet.¹⁹

Ytterligare en reform skedde år 1976 och möjligheten att häva faderskap utvidgades ytterligare. Faderskapspresumtionen kunde hävas i samband med att en annan man bekräftade faderskapet och tidsfristen för mannens talerätt slopades. Talerätten gick inte heller längre förlorad trots att han tidigare erkänt sitt barn efter att han fått vetskap om att modern haft samlag med en annan.²⁰

¹⁵ SOU 1946:49 s. 63 och s. 69.

¹⁶ Saldeen (2013) s. 75.

¹⁷ SOU 1965:17 s. 46 ff.

¹⁸ Prop. 1969:124 s. 83.

¹⁹ Singer (2000) s. 176.

²⁰ Prop. 1975/76:170 s. 134 f.

Vidare infördes talerätsbestämmelser som underströk att det endast var barnet som hade talerätt vid fastställande av faderskap genom dom.²¹

I början av 1980-talet ansågs det nödvändigt med lagreglering kring assisterad befruktning genom spermadonation. De dåvarande reglerna kring fastställande av faderskap innebar att den man som enligt faderskapspresumtionen ansågs vara fadern kunde häva sitt faderskap på grunden att han inte var genetisk fader. Donatorn, den genetiska fadern, skulle enligt dåvarande regler vara rättslig fader, men detta innebar att ingen fader fastställdes då donatorn i regel var anonym.²² År 1981 tillsattes därför en utredning som ledde till lag som innebar att faderskapet genom presumtion, bekräftelse eller dom grundades på samtycke från mannen i förhållandet till inseminationen som kvinnan genomgick.²³

Det är värt att notera att utredningen ansåg att spermadonation var endast för heterosexuella par. Utredningen stod sig tveksamma till att även ge möjligheten till ensamstående kvinnor eller personer i ett homosexuellt förhållande, då spermadonationen syftade till för att hjälpa ofrivillig barnlöshet inom ett heterosexuellt par.²⁴

2.4 2000-talet

I början av 2000-talet fördes diskussioner om att även ge samkönade par möjligheten till assisterad befruktning.²⁵ År 2005 infördes möjligheten för assisterad befruktning för samkönade par, men gränsen drogs vid surrogatmoderskap och den nya möjligheten gavs därför främst till lesbiska par.²⁶

²¹ Singer (1992) s. 556.

²² Singer (2000) s. 306 f.

²³ SOU 1983:42 s.129, se även Lag (1984:1140) om insemination.

²⁴ SOU 1983:42 s. 68.

²⁵ Se bland annat SOU 2001:10 och Prop. 2004/05:137.

²⁶ Saldeen (2013) s. 116.

I samband med detta fick även lagstiftningen kring fastställande av faderskap nya bestämmelser. Ändringarna innebar att en faderskapstalan inte kunde föras mot en spermadonator, däremot fanns det inget som hindrade att mannen frivilligt bekräftade faderskapet. Det skedde även språkförändringar som gjorde att de allmänna bestämmelserna angående faderskap inte var könsneutrala, utan endast var tillämpliga för ett heterosexuellt förhållande. För ett homosexuellt förhållande gällde i stället dåvarande 1 kap. 9 § FB, som endast reglerade assisterad befruktning för kvinnliga samkönade par.²⁷

Däremot har alltid barnets möjlighet till information om sitt ursprung ansetts viktigt. Diskussioner fördes fram redan i de första utredningar om assisterad befruktning.²⁸ Barnets rätt till information regleras i 6 kap. 5-5 b §§ i *Lag (2006:351) om genetisk integritet m.m.* (GenL). Enligt bestämmelserna har socialnämnden ett stort ansvar att hjälpa barnet att få tag på informationen.

²⁷ Prop. 2004/05:137 s. 55 ff. , se avsnitt 3.

²⁸ Se bland annat SOU 1983:42 s. 117 ff. och SOU 2007:3 s. 91.

3 Moderskapet

Fram till år 2003 saknades regler i lagstiftningen för bestämmande av vem som ska anses som moder till ett barn. Innan dess användes den oskrivna principen *mater semper certa est* - det är alltid säkert vem modern är. Satsen innebar att det alltid var säkert vem modern till barnet var då det ansågs vara den som föder barnet, med andra ord den biologiska föräldern.²⁹ I utredningen år 1915 ansågs det inte kräva en diskussion eftersom det omedelbart gick att konstatera vem som är modern.³⁰ Det fanns ett bakomliggande antagande att kvinnan som föder barnet genom förlossningen visar att hon är barnets biologiska och genetiska moder och därigenom även den rättsliga.³¹

År 2003 blev äggdonation tillåtet för olikkönade par och det krävdes en förtydning av moderskapet. Lagändringen skedde i 1 kap. 7 § FB och innebar att den biologiska modern skulle bedömas som den rättsliga föräldern, istället för den genetiska modern som donerat ägget.³²

År 2005 blev assisterad befruktning tillåtet för lesbiska par, vilket ledde till flera förändringar kring hur ytterligare en moder skulle fastställas och dåvarande 1 kap. 9 § FB tillkom. Den nya bestämmelsen innebar att moderskap även kunde fastställas för den andra föräldern vid assisterad befruktning via bekräftelse eller dom. Likt tidigare byggde föräldrskapet på samtycke från den andra parten i förhållandet till behandlingen. Vidare har samkönade äktenskap tillåtits enligt svensk lag år 2009. Som en konsekvens av detta uppstod frågan ifall det ska finnas en presumtion för när ett gift lesbiskt par ska fastställa deras föräldrskap, vilket resulterade i en föräldrskapspresumtion år 2022.³³

²⁹ Saldeen (2013) s. 51.

³⁰ LB III s. 190.

³¹ Singer (2000) s. 358.

³² Saldeen (2013) s. 55.

³³ Se 1 kap. 9 § FB.

3.1 Föräldraskapspresumtionen

1 januari 2022 trädde den nya föräldraskapspresumtion i kraft efter flera utredningar, däribland SOU 2018:68.³⁴ Denna utredning hade som syfte att se över föräldraskapets regler, fastställande av föräldraskap och att sträva efter en likabehandling.³⁵ Föräldraskapspresumtionen är utformad på motsvarande sätt som faderskapspresumtionen och har formulerats i 1 kap. 9 § FB. Presumtionen säger att den kvinna som är gift eller registrerad partner med den födande kvinnan ska bedömas som barnets förälder.³⁶ Grunden för det rättsliga föräldraskapet är samtycket från parterna i parförhållandet till den assisterade befruktningen.³⁷

Förarbetena ansåg det viktigt att få en likställd reglering och reglerna för föräldraskapspresumtionen är därmed lik faderskapspresumtionen. Grunderna för hävande samt talerätten är därför mestadels detsamma, med skillnaden att hävande inte kan ske på grund av avsaknad av genetisk släktskap.³⁸ Det krävs att inseminationen ska ha utförts i enlighet med 6 kap. eller 7 kap. GenL som främst innebär att barnet ska ha rätt att ta del av information om sitt ursprung.³⁹

³⁴ Bet. 2020/21:CU16 och Rskr. 2020/21:404.

³⁵ SOU 2018:68 s. 23.

³⁶ Ibid s. 147.

³⁷ Ibid s. 145.

³⁸ Ibid s. 150.

³⁹ Prop. 2017/18:155 s. 68 f.

4 Barnkonventionen

Barnkonventionen ratificerades år 1990 och inkorporerades i svensk lag år 2020.⁴⁰ Kortfattat innehåller konventionen bestämmelser för hur stater ska tillgodose barnets bästa vid frågor gällande barn.⁴¹

Artikel 3 uppställer krav på att barnets bästa ska beaktas som viktigast i alla intresseavvägningar för åtgärder som rör barn.⁴² Barnets bästa är svårdefinerat, men ska enligt Barnrättskommitténs allmänna kommentar klargöras med hjälp av de resterande artiklarna.⁴³ Uppsatsens fokus är inte att definiera vad barnets bästa är, utan kommer endast ta upp de artiklar som kan kopplas till de identifierade intressena i berörda förarbetena.⁴⁴

Artikel 7 stadgar att barn har så långt det är möjligt rätt att veta sitt ursprung. Ursprung omfattas av bland annat deras föräldrar.⁴⁵ Föräldraskap ska tolkas i bred bemärkelse och alla typ av föräldraskap kan såldes omfattas av begreppet. I svensk rätt har detta ansetts sträcka sig till den biologiska föräldern samt de genetiska föräldrarna.⁴⁶

Enligt artikel 18 ska barnets intresse av uppfostran och utveckling uppfyllas av föräldrarna alternativt vårdnadshavare med stöd av staten. Alltså ett intresse av att föräldrarna har ett rättsligt ansvar att uppfylla deras sociala föräldraroll.⁴⁷

⁴⁰ Prop. 2017/18:186 s. 2.

⁴¹ Schiratzki (2014) s. 29.

⁴² Ibid s. 30.

⁴³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) p. 46-47.

⁴⁴ Se avsnitt 1.2.

⁴⁵ Schiratzki (2014) s. 51.

⁴⁶ SOU 2020:63 s. 358.

⁴⁷ Singer (2000) s. 387 f.

5 Intressen

Denna del av uppsatsen kommer att undersöka de intressen som beaktats vid lagstiftningsarbetet som kapitel 2 och 3 redovisat. Intressena kan delas upp i tre delar; barnets, föräldrarnas och samhällets intresse. Slutligen kommer det diskuteras hur intressena beaktats vid rätten till talerätt vid hävning och fastställande av föräldraskap.

5.1 Barnets intresse

Enligt Singer kan tre olika intressen identifieras i förhållande till barnet och fastställande av rättsligt föräldraskap.⁴⁸ Det första är att ge barnet familjetillhörighet och därmed vara någons barn i rättslig mening. Det andra intresset är ge barnet kännedom om dess biologiska och genetiska ursprung. Det tredje intresset är att ge barnet två föräldrar med rättsligt ansvar.⁴⁹

5.1.1 Familjetillhörighet

Intresset att ha en familjetillhörighet kan redan identifieras i förarbetena från år 1915. Att barnet hade en familjetillhörighet ansågs vara viktigt då det fanns stora skillnader för barnet att vara född inom äktenskap eller utom äktenskap. Lagstiftningen reglerade därför att rättsligt föräldraskap skulle fastställas och att barnet hade rätt till två föräldrar.⁵⁰ Detta gjordes genom att det var svårt för den presumerade mannen att häva sitt faderskap, eftersom det var viktigare att barnet hade en rättslig fader, en familjetillhörighet, än att det överensstämde med den genetiska fadern. Det räckte inte med att den presumerade mannen visade att modern haft samlag med en annan man, utan att det krävdes att det var "uppenbart" att barnet inte kommit till från samlag med den presumerade mannen.⁵¹

⁴⁸ Singer (2000) s. 381.

⁴⁹ Ibid. S. 381 f.

⁵⁰ LB III s. 143 ff.

⁵¹ Ibid s. 200.

Ett avsteg gjordes från intresset genom 1969 års lagstiftning till fördel för att det genetiska och rättsliga faderskapet skulle överensstämma. Det räckte inte längre med att den presumerade mannen hade haft samlag med modern, utan även att det var sannolikt med hänsyn till samtliga omständigheter att mannen var fadern.⁵² I förarbetena motiverades avsteget från intresse om familjetillhörighet med att genetiskt släktskap vägde tyngre med att det fanns fler medicinska möjligheter att undersöka genetiskt faderskap. Ytterligare ett argument som framfördes var att barnet inte längre var beroende av att två rättsliga föräldrar fastställdes då barnets ställning oavsett börd hade förbättrats. Exempelvis hade alla barn lika arvsrätt. Slutligen ansågs det även ligga i barnets intresse att det rättsliga faderskapet skulle överensstämma med det genetiska faderskapet.⁵³ Däremot var intresset av att ge barnet en familjetillhörighet ett betydande skäl för att assisterad befruktning genom spermadonation lagreglerades under 1980-talet.⁵⁴

5.1.2 Kännedom om ursprung

Det andra intresset, barnets rätt till kännedom om deras ursprung, har många olika aspekter. Argument som förts fram till varför det ska speciellt beaktas är bland annat medicinska och psykologiska.⁵⁵ Vid assisterad befruktning tillgodoses intresset genom att barnet har tillgång till information om deras genetiska föräldrar.⁵⁶

Barnets rätt till kännedom om genetiska ursprung diskuteras främst vid föräldraskap genom assisterad befruktning. I förarbetena till lagreglerna som trädde i kraft år 1985 diskuterades intresset. Det ansågs viktigt att det fanns en öppenhet mellan de rättsliga föräldrarna och barnet att barnet tillkommit genom assisterad befruktning. Barnet skulle även ha tillgång till information

⁵² Prop. 1969:124 s. 7.

⁵³ SOU 1946:49 s. 72 ff., Prop. 1969:124 s.45.

⁵⁴ SOU 1983:42 s. 25.

⁵⁵ Saldeen (2013) s. 50.

⁵⁶ Singer (2000) s. 387.

om den genetiska fadern.⁵⁷ Vidare ansåg utredningen att barnets intresse av att veta sitt ursprung, oavsett om det är av psykologiska eller medicinska skäl, skulle gå före andra intressen, exempelvis den genetiska faderns intresse av att vara anonym.⁵⁸

I utredningen SOU 2007:3 behandlades intresset återigen. Utredningen ansåg att det behövdes bestämmelser som fastställde de rättsliga föräldrarnas ansvar att informera barnet att de kom till genom en assisterad befruktning. Vidare skulle barnet ha rätt till information om dess genetiska ursprung i linje med artikel 7 barnkonventionen.⁵⁹

Intresset var också grunden i de nya reglerna år 2022 om att faderskap kan hävas i fler situationer vid spermadonation. Det krävs att inseminationen skett vid en behörig inrättning som har information om donatorn till barnet, annars kan det vara ett skäl att häva ett presumerat faderskap. Bestämmelserna påverkar dock inte faderskapspresumtionens tillämplighet, utan endast när det går att häva ett presumerat faderskap.⁶⁰ Utredningen hänvisade främst till artikel 7 i barnkonventionen.⁶¹

5.1.3 Rättsligt ansvar

Det tredje intresset som kan identifieras genom förarbetena är barnets intresse av att ha någon som har ett rättsligt ansvar att fullgöra det sociala föräldraskapet. Redan i utredningen från 1915 ansågs barnets behov av omvårdnad vara ett skäl mot att någon ska få rättslig föräldrastatus. Detta kan härledas till att en genetisk förälder inte alltid kan antas som bäst lämpad att uppfylla det sociala ansvaret.⁶²

⁵⁷ SOU 1983:42 s. 117 ff.

⁵⁸ Ibid s. 121.

⁵⁹ SOU 2007:3 s. 91.

⁶⁰ SOU 2018:68 s. 150 ff.

⁶¹ Ibid s. 84 ff.

⁶² LB III s. 76.

Intresset användes som ett argument mot att tillåta assisterad befruktning för ensamstående kvinnor och homosexuella par i utredningen *Barn genom insemination* från år 1983. Personerna beskrevs som olämpliga föräldrar, dels för att barnets utveckling skulle påverkas negativt av omvårdnad av endast en förälder, dels att barnet behövde en moders- och fadersfigur för att ha “de bästa förutsättningar att växa upp under goda förhållanden.”⁶³

Synen har dock förändrats under 2000-talet och år 2005 tilläts samkönade par att genomföra assisterad befruktning genom insemination. Det ansågs inte längre finnas något skäl emot att barnet skulle kunna ges en god uppväxt av ett homosexuellt par.⁶⁴ Intresset förstärks även av artikel 18 i barnkonventionen och har uppmärksammats i flera förarbeten.⁶⁵

5.2 Föräldrarnas intresse

En förälder kan på samma sätt som barnet ha ett intresse av att känna till sina genetiska och/eller biologiska barn.⁶⁶ Intresset berörs dock inte som ett självständigt intresse i förarbetena, utan endast som en förutsättning för att föräldern, främst fadern, ska kunna uppfylla det sociala föräldraskapet.⁶⁷

Även barnets intresse av att ha familjetillhörighet och att någon ska ha rättsligt ansvar kan ses ur föräldrarnas perspektiv. Ifall man beslutar att skaffa barn gör man det oftast med intresset att fullfölja det sociala ansvaret och få en föräldrastatus.⁶⁸ Inte heller detta intresse har diskuterats nämnvärt som ett enskilt intresse.

⁶³ SOU 1983:42 s. 15 och s. 70.

⁶⁴ Prop. 2004/05:137 s. 38 f.

⁶⁵ Se bland annat SOU 2018:68 s. 85 f. och SOU 2007:3 s. 61.

⁶⁶ Singer (2000) s. 392.

⁶⁷ Se bland annat Prop. 1975/76:170 s. 135.

⁶⁸ Singer (2000) s. 392.

5.3 Samhällets intresse

Ett samhällligt intresse av att bibehålla äktenskap som norm kan ses i förarbetena. Bland annat kan det i inledningen till motiven för 1917 års barnlagar läsas följande; “[s]amhället är byggt på familjen, och i äktenskapet har familjen sin grund. Endast den förbindelse mellan man och kvinna, som får formen av äktenskap, erkännes av samhället såsom legitim”.⁶⁹

I förarbetena till den nya föräldraskapspresumtionen diskuterades det inte djupgående huruvida presumtionen inte skulle förutsätta äktenskap, utan syftet med lagändringen ansågs vara att uppnå en mer jämlik reglering. Faderskapspresumtionen förutsätter äktenskap och därmed även föräldraskapspresumtionen.⁷⁰

Samhällets syn på äktenskap har dock förändrats och det har framförts i en del utredningar viljan att ta bort äktenskap som grund vid fastställande av föräldraskap, men det främsta argumentet mot detta är frågan vad som i stället skulle utgöra grunden. Det har inkommit förslag om att äktenskap skulle bytas ut mot samboförhållande, men motargumenten har varit att det skulle vara svårt att fastställa när ett tillräckligt samboförhållande föreligger.⁷¹

5.4 Talerätt

Från och med 1917 års barnlagar begränsades talerätten till endast fadern och barnet. Barnets talerätt motiverades utifrån ett intresse av att ha sin genetiska far som sin rättsliga far. Enligt utredningen kunde det vara så att den genetiska fadern var mer lämpad att vara social förälder, än den mannen som presumerades. Detta var dock enligt utredningen inte bättre för barnet i allmänhet, då de ansåg att det var viktigare för barnet att deras äktenskapliga börd skulle fortsatt gälla.⁷²

⁶⁹ LB III s. 45.

⁷⁰ SOU 2018:68 s. 134.

⁷¹ Se bland annat SOU 1995:79, s. 78, mot.1988/89:L408 och mot. 2008/09:C381.

⁷² LB III s. 195 f.

Den presumerade fadern fick en tidsbegränsad möjlighet på sex månader från hans kunskap om barnets födelse att väcka talan om hävande av faderskap genom dom. Även detta var främst till hänsyn för barnets intresse av en orubbad familjetillhörighet och rättsligt ansvar. Enligt 1915 års utredning skulle “[f]rågan om barnets börd bör om möjligt ej hållas svävande. Att barnet efter en längre tids förlopp fränkännes äktenskaplig börd innebär onekligen en synnerlig hårdhet mot det.”⁷³

Ingen annan fick möjlighet att föra talan på grund av att ett hävt faderskap kunde vara till barnets nackdel och medföra osäkerhet i frågan om barnets börd och dess rättigheter gentemot den presumerade fadern. Enligt utredningen skulle en tredje persons talerätt “innebära ett ingrepp i familjelivet, som kunde medföra svårt lidande såväl för makarna som för barnet, även om talan ej vinner avseende”.⁷⁴

I förarbetena till föräldrabalken diskuterades en förlängning av tidsfristen för när den presumerade mannen kunde väcka talan. I propositionen motiverades en förlängning med att utomäktenskapliga barns ställning förbättrats. Vidare ansågs en förlängning vara i linje med det allmänna intresset av att den rättsliga fadern även skulle vara den genetiska och då överensstämma med det “sanna” förhållandet.⁷⁵ I utredningen sågs en eventuell borttagning av tidsfristen som att det “från barnets synpunkt, av vikt att det tryggas mot att efter längre tid skiljas från den miljö, i vilken det känt sig höra hemma”.⁷⁶ Avvägningen innebar att tidsfristen inte togs bort, men förlängdes till tre år.⁷⁷

I samband med 1976 års reform slopades tidsfristen för den presumerade mannens talerätt och hans talerätt gick inte förlorad, trots han tidigare erkänt

⁷³ LB III s. 196.

⁷⁴ LB III s. 195.

⁷⁵ Prop. 1949:93 s. 75 ff.

⁷⁶ SOU 1946:49 s. 67 f.

⁷⁷ Prop. 1949:92 s. 114 f.

sitt barn efter att han fått vetskap om att modern haft samlag med en annan. Förändringarna motiverades med att barnet inte längre hade ett väsentligt intresse av att sin ställning som barn inom äktenskap skulle bibehållas.⁷⁸ Det huvudsakliga skälet var dock att det ansågs vara i barnet och mannens intresse av att det rättsliga faderskapet skulle hävas ifall det inte stämde med det genetiska. Barnets intresse var främst att skyddas mot den presumerade mannens eventuella skadliga beteende mot barnet ifall han inte kunde häva faderskapet.⁷⁹

Gällande talerätt vid assisterad befruktning är den i grunden densamma. Det är barnet och den andra personen som inte fött barnet som har talerätt vid hävande. Vid assisterad befruktning är dock grunden samtycket som den andra parten gett vid behandlingen.⁸⁰

Gällande talerätt vid fastställande av föräldraskap genom dom var det tidigare oklarheter ifall talerätten endast var för barnet, eller för både fadern och barnet. År 1976 fastställdes det i FB att det endast var barnet som hade talerätt. Mannens intresse av få sitt faderskap rättsligt erkänt ansågs tillgodoses genom att han gavs en möjlighet att bekräfta faderskapet samt att socialnämnden kunde föra hans talan genom barnet ifall barnet var minderårigt.⁸¹ Ett argument som fördes mot en talerätt för mannen var att det kunde leda till att moderns intresse av att medverka i faderskapsutredningen minskade ifall hon inte ville att mannen skulle erkännas som rättslig far. Lagutskottet hävdade att det kunde få henne att ”föredra abort framför att föda barnet”.⁸²

⁷⁸ Prop. 1975/76:170 s. 81 ff.

⁷⁹ Ds JU 1975:17 s. 109 f.

⁸⁰ SOU 2018:68 s. 150 f.

⁸¹ Prop. 1975/76:170 s. 307 f.

⁸² LU 1975/76:33 s. 77.

6 Analys

Denna analys har som syfte att besvara de frågeställningar som inledningsvis ställts gällande fastställande av föräldraskap. För det första vilka intressen som kan identifieras i det svenska lagstiftningsarbetet. För det andra vilka intressen som får företräde vid intresseavvägningar.

I avsnitt 5. har de identifierade intressena presenterats och denna analys kommer djupgående analysera hur intressena beaktats vid intresseavvägningar genom tiderna och dra slutsatser kring hur intressena tillgodoses i dagens gällande rätt.

6.1 Identifierade intressen och hur de tillgodoses

För att kunna analysera hur intressena förhåller sig till varandra krävs det först en analys av hur de tillgodoses enligt gällande rätt. De intressen som har identifierats i avsnitt 5 kan delas upp i tre delar; barnet, föräldern och samhället. Barnets och föräldrarnas intressen stämmer överens, men definieras utifrån respektive perspektiv. Intressena är att ha en familjetillhörighet, kännedom om ursprung, rättsligt ansvar samt att det rättsliga och genetiska föräldraskapet ska överensstämma. Samhällets intresse är att bibehålla äktenskap som norm.

Äktenskap är grunden för fastställande av föräldraskap genom faderskapspresumtionen och föräldraskapspresumtion. Ett intresse som tillgodoses är samhällets intresse att äktenskap ska ses som norm och därmed vara den mest legitima parförbindelsen. Det kan diskuteras ifall detta intresse har förlorat sin primära betydelse. Det har kommit flera förslag på att ta bort äktenskaprekvisitet för presumtionen, men förslagen har avvisats på grund av att det inte ansetts funnits bättre alternativ. Ett argument för att det inte förlorat betydelse är att det inte diskuterades nämnvärt i den nyaste utredningen från 2018 gällande föräldraskapspresumtionen. Utredningens anledning var att deras uppdrag var att skapa en likabehandling vid gifta homosexuella par och heterosexuella par, inte att ifrågasätta rekvisiten i faderskapspresumtionen.

Motvilligheten att diskutera en förändring av äktenskapspresumtionen kan dock ses som ett bevis på samhällets vilja av att ha kvar äktenskap som norm.

Ytterligare intressen som tillgodoses genom presumptionerna är barnets och föräldrarnas intresse av att fastställa föräldrar med ett rättsligt ansvar och familjetillhörighet. Då det inte krävs ytterligare utredning fastställs detta direkt vid barnets födelse. Det intresse som inte kan anses fullt tillgodosett är att det rättsliga föräldraskapet ska överensstämma med det genetiska då det inte görs någon utredning. Intresset kan dock anses tillgodoses genom att den icke biologiska föräldern och barnet har talerätt att häva föräldraskapet ifall de tror att de inte är genetiskt släkt. Vidare förutsätter lagstiftaren att det genetiska och rättsliga föräldraskapet överensstämmer ifall barnet föds inom ett äktenskap. Detta gäller inte vid assisterad befruktning. Det går endast att häva föräldraskapet på grund av att det inte skett vid godkänd facilitet eller samtycke till behandling inte förelegat. Kravet på inrättningen är att de ska tillhandahålla information om barnets ursprung. Detta för att tillgodose barnets intresse om kännedom av sitt ursprung.

Vid föräldraskap genom bekräftelse är viljan att vara förälder dess grund. Likt föräldraskap genom presumtion är det inte säkert att det genetiska och rättsliga föräldraskapet överensstämmer. Dock görs en utredning av socialnämnden att det ska sammanfalla. Utredningen bygger däremot inte på en genetisk undersökning, utan på hur parets relation är och ifall samlag eller assisterad befruktning förekommit. Föräldraskap genom bekräftelse är dock endast aktuellt om bekräftelsen godkänns av den biologiska föräldern och socialnämnden. Att bekräftelsen måste godkännas kan ses ur intresset att det rättsliga föräldraskapet ska sammanfalla med det genetiska. Socialnämndens utredning grundar sig i detta intresse, såvida befruktning inte skett genom assisterad befruktning.

Nästa steg ifall föräldraskap genom bekräftelse inte är aktuellt är föräldraskap genom dom. Vid fastställande av föräldraskap genom dom är det endast bar-

net som har talerätt. Då barnet i de flesta fall är minderårigt är det vårdnads-havaren, oftast den biologiska föräldern, och socialnämnden som för barnets talan. Socialnämndens intresse är att föräldraskapet överensstämmer med det genetiska föräldraskapet alternativt stämmer med den som samtyckt till den assisterade befruktningen. Detta tillgodoses främst genom att genetisk undersökning görs. De olika parternas intresse av att föräldraskapet ska överensstämma med det genetiska föräldraskapet är således i fokus.

Nämnvärt är att den part som vill fastställas som förälder inte har talerätt. Det finns inget som tyder på att ifall den andra parten skulle få talerätt skulle innebära att något av de identifierade intressena inte tillgodoses. Tvärtom skulle det finnas ytterligare möjlighet att tillgodose nästintill alla av barnets och förälderns intressen. I förarbetena hävdas det att den andra partens intresse av att ha en självständig talerätt redan ansett tillgodosett i och med att hen ges möjlighet att bekräfta föräldraskapet och socialnämnden kan föra deras talan.

Ett argument som kan föras mot är ifall det redan finns två rättsliga föräldrar och en tredje skulle vilja föra en talan mot detta genom att få sitt föräldraskap rättsligt fastställt, vilket hade kunnat innebära en rubbning av barnets intresse av en orubbad familj och dess familjetillhörighet. Detta argument kunde även ses i förarbetena vid diskussionen om fadern skulle ha en tidsfrist eller inte vid väckande av talan om hävande av faderskap. Innan år 1976 ansågs det behövas en tidsfrist då barnets familjetillhörighet inte skulle ifrågasättas allt för sent. Detta hörde ihop med att det fram till år 1969 fanns rättsliga skillnader ifall barnet var fött inom eller utom äktenskap. År 1976 slopades tidsfristen då barnets och mannens intresse av att det rättsliga faderskapet skulle hävas ifall det inte stämde med det genetiska samt att barnets rättsställning inte längre påverkades beroende på barnets börd.

Så ifall det inte längre anses nödvändigt att begränsa den andra partens talerätt vid hävande av föräldraskap, varför skulle inte den andra parten få talerätt vid fastställande av föräldraskap? En slutsats som kan dras är att föräldraskapet inte fastställs för att tillgodose den andra partens intresse, utan endast barnets

intresse av att fastställa två rättsliga föräldrar som överensstämmer med det genetiska föräldraskapet. Den andra partens intresse av att bli fastställd som rättslig förälder och exempelvis ha en familjetillhörighet eller rättsligt ansvar motiverar inte i sig själv en talerätt. Ifall det skulle göra det skulle även en talerätt för en social förälder ansetts motiverat.

Att den biologiska föräldern inte har talerätt kan förklaras på liknande sätt. Intresset kan anses tillgodosett genom att hen oftast är vårdnadshavare och kan föra sin talan genom barnet. Hen har även möjlighet att bidra till socialnämndens utredning. Dock om intresset av att det rättsliga och genetiska föräldraskapet ska överensstämma är målsättningen är det svårt att förklara varför personen med bäst förutsättningar att ha kännedom om det genetiska föräldraskapet inte har talerätt. Den biologiska förälderns talerätt har aldrig diskuterats i förarbeten. En förklaring kan vara att vid utformningen av lagarna år 1917 ansågs inte en kvinna som rättskapabel i lika hög grad som en man och det aldrig ansetts behövas vidare diskussion.

6.2 Vilket intresse får företräde vid intresseavvägningar?

En slutsats som kan dras är att barnets och förälderns intressen sammanfaller med skillnaden att det är ur respektive perspektiv. Betyder detta då att exempelvis förälderns intresse tillgodoses ifall barnets intresse tillgodoses och vice versa? Detta behöver inte nödvändigtvis vara sant ifall man kollar på dagens lagstiftning. Barnet har en rättighet både enligt barnkonventionen och GenL att få kännedom om sitt ursprung. Det finns inget motsvarande för en genetisk förälder som är donator.

Kan förälderns intresse tillgodoses utan att barnets intresse tillgodoses? Ett scenario är ifall ett genetiskt föräldraskap fastställs på grunden av att det rättsliga och genetiska föräldraskapet ska överensstämma och den genetiska föräldern inte kan uppfylla deras rättsliga ansvar som social förälder av olika anledningar. Dock tillgodoses fortfarande barnets intresse av att ha föräldrar

med rättsligt ansvar, bara det att deras faktiska sociala föräldraskap inte gör det. Vilket socialt ansvar som en rättslig förälder har och hur det ska hanteras ifall föräldern inte uppfyller sitt ansvar är inget som denna uppsats berört och kommer därför inte analyseras vidare. Dock den slutsats som kan dras är att vid lagstiftningen har främst barnets intressen vunnit vid intresseavvägningar och det är fler scenarion där barnets intressen tillgodoses till nackdel för förälderns intresse än vice versa. Detta kan hänvisas till förarbetenas beaktning av barnkonventionen där barnets intresse ska ha företräde.

Ett argument mot slutsatsen att barnets intresse alltid vinner vid intressekonflikter är att även den presumerade föräldern har talerätt vid hävande av föräldraskap. Som tidigare nämnt ansågs det vara till nackdel för barnet ifall fadern skulle ha obegränsad talerätt då barnets familjetillhörighet kunde rubbas. När sedan tidsbegränsningen slopades ansågs mannens intresse av att häva ett faderskap där han inte var genetisk fader vinna över barnets intresse av en orubbad familjetillhörighet. Det ansågs vara i barnets intresse att det genetiska och rättsliga faderskapet överensstämde, då mannen annars kunde bete sig illa mot barnet om han inte fick häva faderskapet. Ett argument som jag inte anser är hållbart, utan mer ett sätt att bortförklara att barnets intresse förlorade intresseavvägningen genom att definiera om det utifrån förälderns intresse. Denna slutsats förstärks genom att mannen även fick möjligheten att häva sitt faderskap trots att han tidigare erkänt barnet.

Frågan som då ställs är hur respektive parts intressen förhåller sig gentemot varandra. Finns det något intresse som bedöms viktigare? För det första har inte barnets intresse att veta sitt ursprung diskuterats i förarbetena förrän frågan om assisterad befruktning började behandlas. Rättsutvecklingen har gått mot att detta intresse blir allt viktigare. Detta kan härledas till Sveriges inkorporering av barnkonventionen där barnet har en rätt till att veta sitt ursprung enligt artikel 7. Det kan även ses i FB och GenL genom att det ställs krav på att den assisterade befruktningen skett vid en inrättning som tillhandahåller den genetiska informationen om donatorn för att fastställa rättsligt föräldraskap.

Intresset att det genetiska och rättsliga föräldraskapet ska överensstämma har vid fall där barnet kommit till genom samlag även ansetts viktigare desto bättre möjlighet till genetiska undersökningen blivit och barns rättsliga ställning oavsett börd förbättrats. Detta har dock lett till att intresset av att barnet ska ha familjetillhörighet och föräldrar som uppfyller det rättsliga ansvaret fått ta en bakgrundsroll. Exempelvis ansågs det enligt 1915 års förarbeten att det var bättre med två rättsliga föräldrar där det genetiska föräldraskapet inte var fastställt än endast en rättslig förälder. Nu har dock möjligheten förbättrats att hitta den genetiska föräldern och det är inte lika troligt att barnet skulle vara utan förälder bara för att det första föräldraskapet inte sammanfaller med det genetiska föräldraskapet.

Avslutningsvis är det endast föräldrarnas intresse av att det rättsliga och genetiska föräldraskapet som diskuteras som ett självständigt intresse. Detta har tidigare diskuteras och kan anses tillgodoses genom deras talerätt och möjlighet att bekräfta föräldraskapet. Det finns inget i förarbetena som tyder på att föräldrarnas intresse av att veta sitt genetiska barn, ha en familjetillhörighet eller få rättsligt ansvar har bidragit till den lagstiftningen vi har idag. Alla intressen förutom det förstnämnda har i stället ansetts tillgodosedda ifall motsvarande intresse för barnet ansetts tillgodosett. En anledning kan vara att föräldraskapets rättsverkningar alltid diskuterats utifrån vad lagstiftaren ansåg var barnets behov. Exempelvis under 1980-talet ansåg lagstiftaren att uppfostrande av homosexuella föräldrar inte ansågs uppfylla barnets behov av en moder- respektive fadersfigur, något man gått ifrån idag genom införandet av föräldraskapspresumtionen.

7 Slutsats

Den första slutsatsen som kan dras är att intressen som identifieras kan delas in i tre olika parter; barnet, föräldrarnas och samhällets intressen. Intressena kan sammanfattas som i ett intresse av att veta sitt genetiska ursprung/barn, ha ett rättsligt ansvar, ha en familjetillhörighet, det rättsliga och genetiska föräldraskapet ska överensstämma samt ett samhälleligt intresse av att bibehålla äktenskap som norm. Intressena definieras utifrån barnets behov, vilket har förändrats historiskt i takt med att samhället har utvecklats.

Den andra slutsatsen är alla barnets intressen ses som självständiga intressen, till skillnad från föräldrarnas. Det enda av föräldrarnas intresse som beaktas självständigt är att det genetiska och rättsliga föräldraskapet överensstämmer. De övriga intressena definieras utifrån barnets intressen, vilket bland annat kan härledas från Sveriges inkorporering av barnkonventionen.

Den avslutande slutsatsen är barnens intressen i de flesta fall får företräde vid intresseavvägningar, främst barnets intresse av att det rättsliga och genetiska föräldraskapet ska överensstämma, förutom vid barn genom assisterad befruktning. Det främsta intresset är då att barnet ska ha kännedom om sitt ursprung.

Källförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1949:93	med förslag till föräldrabalken, m.m.
Prop. 1969:124	med förslag till ändring i ärvdabalken m.m.
Prop. 1975/76:170	Faderskap och vårdnad.
Prop. 2004/05:137	Assisterad befruktning och föräldraskap.
Prop. 2017/18:155	Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap.
Prop. 2017/18:186	Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Statens offentliga utredningar

Lagberedningens förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken. III. Förslag till lag om barn utom äktenskap m.m Stockholm 1915 (cit. LB III).

SOU 1946:49	Ärvdabalkssakkunnigas förslag till föräldrabalken.
SOU 1965:17	Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap.
SOU 1983:42	Barn genom insemination.
SOU 1995:79	Vårdnad, boende och umgänge.
SOU 2001:10	Barn i homosexuella familjer.
SOU 2007:3	Föräldraskap vid assisterad befruktning.
SOU 2018:68	Nya regler om faderskap och föräldraskap.
SOU 2020:63	Barnkonventionen och svensk rätt.

Övrigt

Bet. 2020/21:CU16	Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion.
Ds JU 1975:17	Faderskap och vårdnad: PM med förslag till ändrade faderskaps- och vårdnadsregler m.m

LU 1975/76:33	med anledning av propositionen 1975/76:170 om ändring i föräldrabalken m.m
Mot. 1988/89:L408	Faderskapspresumtionen vid samboförhållanden, m.m.
Mot. 2008/09:C381	Faderskap.
Rskr. 1949:325	
Rskr. 2020/21:404	

Litteratur

Hydén, Håkan (2018) 'Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle' i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Lund: Studentlitteratur AB.

Musson, Anthony och Stebbings, Chantal (2012), *Making legal history: approaches and methodologies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mägi, Erik och Zimmerman, Lina-lea (2015) *Stjärnfamiljejuridik svensk familjelagstiftning ur ett normkritiskt perspektiv*. 1 uppl., Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Saldeen, Åke (2013) *Barn- och föräldrarätt*. 7 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB.

Schiratzki, Johanna (2014) *Barnrättens grunder*. 5 uppl., Lund: Studentlitteratur AB.

Singer, Anna (1992) 'Mannens talerätt vid fastställande av faderskap' *SvJT* s.549 – 583.

Singer, Anna (2000), *Föräldraskap i rättslig belysning*. Ak. Avh., Uppsala: Iustus Förlag AB.

Övrigt

CRC/C/GC/2013/14. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) Om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*. FN:s kommitté för barnets rättigheter.